

Ministru prezidenta Aigara Kalvīša uzruna Latvijas kultūras darbinieku forumā “Tradīcijas un attīstība” Rīgā, 2005.gada 25.augustā

Labdien!
Dāmas un kungi!

Man ir liels gods atklāt šo forumu un vēl jo lielāks – redzēt zālē tik daudz cienījamu cilvēku, kas atsaukušies Kultūras ministres aicinājumam. Aicinājumam uz sarunu par jautājumiem, no kuru risinājuma atkarīga mūsu kultūras dzīvotspēja un nākotne.

Es gribētu runāt par divām lietām. Vispirms – par valsts attiecībām ar kultūru. Par to, kā mēs saprotam kultūras vietu un lomu, raugoties no valsts pārvaldes skatupunkta.

Un otrs par – valsts iespējamo vīziju kultūras kontekstā. Par to, kādu mēs vēlamies redzēt savu valsti pēc desmit gadiem – ne tikai politiskā vai ekonomiskā aspektā. Kādu mēs vēlamies redzēt valsti kā Eiropas un pasaules kultūras sastāvdaļu?

Kultūra Latvijā bieži ir salīdzināta ar pabērnu, kam politiķi nelabprāt pievērš uzmanību. Šādiem pārmetumiem ir savi iemesli. Viens no galvenajiem valsts uzdevumiem pēdējo 15 gadu laikā ir bijis demokrātijas un brīvā tirgus vērtību iedzīvināšana. Tas nebija viegls posms. Nevienam no mums nebija pietiekošas pieredzes un visā pasaulē nebija neviena no kā mācīties, jo tik straujai pārejai no sociālistiskas plānveida ekonomikas nebija precedentu.

Mēs ticējām, ka brīvais tirgus un demokrātija atrisinās visas mūsu problēmas, mēs dzīvosim labāk, brīvāk, bagātāk. Mēs ticējām, ka mēs dzīvosim „kā ārzemēs”. Ka ekonomika attīstīsies, būs daudz naudas, daudz bagātu uzņēmumu un uzņēmēju un tad naudas visam pietiks. Arī kultūrai. Ir tikai nedaudz jāpaciešas.

Tagad, kad mēs esam sasnieguši savus politiskos mērķus, iestājušies ES un NATO, tagad, kad pirmie desmit brīvā tirgus gadi ir aiz muguras, kļūst redzams, ka brīvais tirgus nav brīnumlīdzeklis, turklāt tā attīstību ietekmē gan lokālas, gan nacionālas īpatnības. Sāk iezīmēties kāda mūsu tautas īpašība, par kuru agrāk mums nebija īstas nojausmas.

Šķiet, vairākas pazīmes liecina, ka latvieši nemaz tik ļoti netiecas kļūt par kapitālistiem. Mums, protams, ir cilvēki, kas tā vai citādi pa šo laiku ir kļuvuši bagāti, bet valstiski nacionāli domājošu uzņēmēju slānis ir pavisam šaurs. Cik tad ir to latviešu kapitālistu? Latviešu, kam pieder fabrikas, lieli uzņēmumi, latviešu, kas rada daudz darbavietas? Trīs, pieci, desmit? Tie drīzāk ir izņēmumi, kas apstiprina nepievilcīgo likumsakarību. Pamēģiniet nosaukt viņus un jūs redzēsīt, ka slaveni, veiksmīgi, talantīgi uzņēmēju mums tikpat kā nav. Latvijā netrūkst lielu bagātu uzņēmumu, taču tie nepieder latviešiem.

Latvieši, kas vien var, steidz savus mazos un vidējos uzņēmumus pārdot ārzemniekiem, latvieši kaut kādu iemeslu dēļ baidās vai nevēlas paplašināties, izmantot iespēju lauzties Eiropas tirgos.

Varētu vaicāt – kāds tam sakars ar kultūru? Vistiešākais. Ja nācijai nav savu

kapitālistu, nav nacionāli noskaņotu, patriotisku lieluzņēmēju, mecenātu, tad daudzām lietām zūd finansējums. Tajā skaitā kultūrai. Tādā veidā kultūru nesaņem būtisku finansējuma daļu, ko citās valstīs tradicionāli nodrošina privātais kapitāls.

Ārzemniekiem piederošais kapitāls varbūt kādreiz kaut ko palīdz, kaut ko dara mārketinga interesēs, arī tas ir jāveicina, bet uz to mēs nevarēsim paļauties. Tā ir skumja atziņa, kas diemžēl ir jāņem vērā, domājot par nākotnes kultūrpolitiku Latvijā.

Atskatoties uz valsts attīstību pēdējos gados nevar nepamanīt vēl kādu lietu. Kamēr Latvijas uzņēmēji lēnām zaudējuši pozīcijas savā pašu zemē, kamēr Latvijas uzņēmējiem pietrūcis drosmes, zināšanu un enerģijas iekarot kaimiņu tirgus, un pieteikt sevi Eiropā, Latvijas kultūra, neraugoties uz gandrīz jebkāda atbalsta trūkumu, ir pārstiegusi mūs ar aizvien jauniem un jauniem sasniegumiem. Un ne tikai mūs.

Atšķirībā no Latvijas uzņēmējiem Latvijas mākslinieki, komponisti, mūziķi, režisori aizvien drošāk un aktīvāk piesaka sevi uz Eiropas un pasaules skatuvēm. Šķiet, ka latvieši pēc savas dabas nav nekādi lielie kapitālisti, latvieši ir kultūras un brīvo profesiju cilvēki.

Tās ir jomas, kurās mēs jūtamies labi, tās ir jomas, kurās mēs gūstam panākumus, tās ir jomas, kurās izpaužas tautas talants, tautas spēks un tautas varēšana. Protams, tās ir tikai manas pārdomas. Iespējams, ka es kļūdos.

Iespējams, ka ar laiku kaut kas mainīsies. Taču mums ir jāprot paškritiski paraudzīties pašiem uz sevi un novērtēt situāciju, plusus un mīnus. Iespējams, ir pienācis laiks vēl vienai atklātai un paškritiskai diskusijai par to, kas ir latviešu kā nācijas spēks.

Kādas īpašības mums piemīt kā nācijai. Kā mēs raugāmies paši uz sevi un kādus mēs vēlētos redzēt savus bērnus. Es personīgi esmu pārliecināts, ka vislabāk cīnīties ar saviem trūkumiem ir – padarot tos par iespējām. Mūsu spēks ir meklējams turpat, kur slēpjas mūsu lielākais trūkums. Mūsu individuālistiskā, bieži paštaisnumā, mūsu taisnības sajūtā un spītībā, darbaspējās un centībā. Ar šādām īpašībām reizēm ir grūti uzņēmējdarbībā.

Bet bez šādām īpašībām nav ko meklēt mākslā. Kultūras cēlāji visbiežāk bijuši arī celmlauži – sava ceļa gājēji, lielas personības, cilvēki, kas nav gatavi uz kompromisiem ne ar vienu, ieskaitot paši sevi.

Brīvais tirgus ir valsts ekonomiskās veselības pamats, taču tas nekad nespēs vienot tautu. Latvijā tas ir skaidri redzams.

Kultūra laiku laikos ir bijis vienīgs spēks, kas spēj vienot latviešus. Mēs taču zinām – vai tas būtu koris vai deju kolektīvs, dziesmu svētki vai brīvdabas teātra izrāde, tās ir tās vietas, kur tiek aizmirsti ķīviņi un likstas.

Mūsu tautas patiesie līderi vienmēr ir bijuši ne jau politiķi vai bagātnieki, mūsu tautas patiesie līderi vienmēr ir bijuši dzejnieki, rakstnieki, aktieri, komponisti, koru diriģenti, tautskolotāji.

Mēs vēsturiski neesam tirgotāju tauta, mums nav šādu sakņu un pieredzes, tautas

dvēsele negribīgi pieņem brīvā tirgus īstenību. Tas nav nedz labi, nedz slikti, tie vienkārši ir apstākļi, ar kuriem mums jāreķinās. Tāpat kā tas, ka mums ir krāšņas, dziļas un nepārtrauktas kultūras tradīcijas. Tā ir mūsu priekšrocība, kas mums jāmak izmantot.

Mēs varam lepoties ar saviem rakstniekiem un dzejniekiem, teātri un kino, komponistiem un izpildītājiem, ar saviem dziesmu svētkiem un unikālām pašdarbības mākslas tradīcijām. Mūsu kultūra ir izcietusi padomju laiku vajāšanas, represijas un cenzūru, nezaudējot savu spēku. Mūsu kultūra ir izdzīvojusi pēdējo 15 gadu nabadzības pazemojumu. Ir pienācis laiks pielikt punktu nemitīgajiem pārbaudījumiem, pazemojumiem un nicināšanai. Mūsu kultūrai un jums – cilvēkiem, kas ziedo sevi Latvijas kultūrai, piemīt tāds spēks, patriotisms un celtspeja kā nevienam citam. Manuprāt, tas ir acīmredzami.

Kultūras darbinieku pašreizējā nekad nav tikusi novērtēta pietiekami. Visi zina, ka kultūras darbinieks ir tas, kurš strādā ne jau naudas dēļ. Varētu teikt – nu tad, lai arī strādā. Izskatās, ka tāda visus šos gadus ir bijusi valsts attieksme. Tas nav pareizi. Tas ir jāmaina.

Te es lēnām pietuvojos savam otram jautājumam. Kas tad valsts un kultūras attiecībās būtu jāmaina? Kas valstij būtu jā dara?

Pirmā atbilde, ir skaudri vienkārša - palielināt valsts finansējumu. Jā, to mēs izdarīsim, taču mums ir ne tikai jāmaina budžets, bet jāiedibina jauna domāšana. Mums ir jāpārskata vērtības, uz kurām balstās domāšana par valsts, nācijas un kultūras attiecībām. Budžeta plāns ir pati vienkāršākā daļa. Šis plāns, ko mēs esam izveidojuši kopā ar kultūras ministri, paredz nākamo piecu gadu laikā trīs reizes palielināt kultūras darbinieku algas. Kultūras ministre jums par to pastāstīs sīkāk. Šāds politisks lēmums ir pieņemts, kaut arī valdībai tas nebūs viegls uzdevums.

Šī valdība strādā tikai deviņus mēnešus, taču spējusi panākt zināmu lūzumu vairākos jautājumos, kas samilzuši iepriekšējos gados.

Arī jūs zināt, cik nolaista ir veselības aprūpe, cik smagos apstākļos strādā policisti. Risinot vienas jomas problēmas, mēs nedrīkstam to darīt uz citu rēķina. Bet mēs tiksim galā.

Kultūras darbinieku algu jautājums beidzot tiks risināts. Mūsu mērķis ir izdarīt to sistēmiski, nevis aizlāpot vienu vai otru caurumu. Ir veikti aprēķini un izveidots grafiks visu kultūras darbinieku algu pieaugumam. Ja nodokļu ieņēmumi Valsts kasē pieaugs tikpat labi kā šogad, iespējams, ka mēs varēsim īstenot šo grafiku arī īsākā laika posmā – četros gados.

Šobrīd pašvaldību līmenis ir tas, kur es redzu visvairāk problēmu. Starp dažādām pašvaldībām pastāv milzīga atšķirības. Dažās pašvaldības vadītāji ir spējuši atrast iespējas labi finansēt savus kultūras darbiniekus, citur klājas pavisam smagi. Tas ir liels politiskais darbs, kas stāv mums priekšā, strādāt kopā ar pašvaldību vadītājiem, palīdzēt, pārliecināt, izskaidrot. Pašvaldību daļa kultūras finansēšanā ir daudz par zemu. Tāpat mūsu spējas piesaistīt starptautisku fondu un mecenātu naudu ir nepietiekamas.

Kultūras menedžments ir joma, kurā mums trūkst profesionāļu. Taču būs gan profesionāļi, gan nauda, gan attīstība, ja mēs paši noticēsim un spēsim citiem pierādīt, ka mēs, lai arī maza tauta, lai arī neesam nekādi tirgotāji un naftas mums nav, mēs tomēr esam lielas kultūras tauta. Latvija un Rīga jau tagad ir izteikts kultūras dzīves reģiona centrs. Rīgā notiek aktīva, ļoti bagātīga mūzikas dzīve, mums ir labi teātri, opera, sāk atdzīvoties latviešu kino. Rīgā ir augsta līmeņa Mākslas un Mūzikas akadēmijas. Kultūras dzīve nav mazāk aktīva arī ārpus Rīgas.

Mēs daudz uzmanības veltam tam, lai nostiprinātu Rīgas kā reģionāla centra lomu, domājot ne tikai par Baltijas valstīm, bet visu Baltijas jūras reģionu. Mums ir jāizmanto visas mūsu dabiskās un vēsturiskās priekšrocības, tajā skaitā arī mūsu kultūras potenciāls. Šajā sakarā būtisks ir modernās mākslas muzeja, un akustiskās koncertzāles projekts. Tie ir projekti, kas ļaus veidot Rīgu un par vietu ar attīstītu kultūras industriju. Šie projekti ir ambicioza, bet dabiska attīstība, kas ļaus mums spert soli tālāk, iekļaujoties Eiropas kultūras aprītē un kļūstot par Baltijas jūras reģiona kultūras centru. Tas savukārt ļaus piesaistīt līdzekļus, kas pagaidām aizplūst garām Latvijai. Tas ļaus piesaistīt arī menedžerus, fondus un māksliniekus.

Koncertzāle, modernās mākslas muzejs, tāpat kā pasaulē modernākā bibliotēka ir ne tikai simboli, tie ir vides veidošanas projekti. Tādas vides, kurā kultūrai ir dominējoša loma. Tādas vides, kurā nav nepieciešams censties pierādīt, ka kultūra ir vērtība un, ka kultūra rada vērtību. Jā, tas ir dārgi, bet nav iespējams sasniegt ambiciozus mērķus neieguldot lielus līdzekļus.

Es šogad vairākkārt esmu ticies ar Microsoft pārstāvjiem. Centies viņus ieinteresēt investīcijās, sadarbībā. Vedu mūsu IT sektora uzņēmējus uz Ameriku. Un zini, viena lieta, par kuru Microsoft vadība patiesi ieinteresējās, bija mūsu Nacionālā bibliotēka. Tad, kad viņi uzzināja, ka mēs gribam uzcelt pasaulē modernāko bibliotēku, saslēgt tīklā visas lauku bibliotēkas, tikai tad viņi sāka izrādīt interesi.

Šobrīd ir visas cerības, ka viņi piedalīsies projektā ar savu naudu, zināšanām, tehnoloģijām, ja vien mēs paši atkal kaut ko nenobremzēsim, neatliksim, nenomuļļāsim. Ar to es gribu uzsvērt vienu svarīgu lietu. Tikai tad, kad jums ir lieli un ambiciozi projekti, tikai tad jums parādās iespēja piesaistīt pasaules uzmanību un līdz ar to arī līdzekļus.

Kultūra ir tas, ar ko mēs varam ieinteresēt pasauli. Kultūra ir mūsu vienīgais lielais trumpis. Es negribu lietot vārdu prioritāte. Visa runāšana par prioritātēm līdz šim ir bijusi tāda caurumu aizlāpīšanas politika. Tad, kad kaut kur kaut kas ir sabrucis līdz kliņķim, tad nosauc to par prioritāti un metas glābt, tikmēr atkal aizmirstot visu pārējo. Gadās arī tā – politiķi pasludina kārtējās prioritātes un apmierināti izklīst, uzskatot, ka ar to viņi ir padarījuši kaut kādu darbu.

Kultūrai vajag naudu – nevis vienreizēju ielāpu, bet lielas ilgtermiņa investīcijas. Lai to panāktu, ir jāmaina sabiedrības un valsts attieksme. Ir jāmaina domāšana. Kamēr pastāvēs iesīkstējušais uzskats, ka kultūra ir patērējoša sfēra, kaut kas tāds, kas naudu tikai paņem un neko nedod pretī, kamēr pastāvēs viedoklis, ka kultūra ir kaut kāds garlaicīgs izklaides paveids, kas ir vajadzīgs tikai tiem, kas paši tajā darbojas, tikmēr mēs par lielām ilgtermiņa izmaiņām nez vai varēsim runāt. Ilgtermiņā tas nozīmē, piecpadsmi, divdesmit gadus, katru gadu, katrā budžetā, katros budžeta grozījumos

būtiski atbalstīt kultūru.

Piecpadsmit gados Latvija droši vien būs paspējušas nomainīties kādas desmit valdības. Un ja katra valdība sāks visu atkal no jauna, nekādu ilgtermiņa rezultātu nebūs, tāpēc vienīgais, ko mēs visi varam darīt ir censties mainīt domāšanu, censties mainīt vērtības.

Es ticu, ka tas ir iespējams. Ja ap kādu ideju vienojas pietiekami liels cilvēku skaits, ja mēs par kaut ko nestrīdamies, tad mēs to varam sasniegt. Pat politikā. Piemērs ir tā pati Eiropas savienība vai NATO. Tikai tāpēc, ka pietiekami liels cilvēku skaits uzskatīja, ka šīs nu ir tās dažas lietas, par kurām mēs nestrīdamies, mums izdevās šos ilgtermiņa mērķus sasniegt.

Ja mums izdotos visiem vienoties, ka viens no nākošajiem ilgtermiņa mērķiem par kuru mēs nestrīdamies ir padarīt Latviju par Baltijas jūras reģiona kultūras centru, mēs to izdarīsim. Ja mēs varētu vienoties, ka valstu konkurences cīņā viens no mūsu galvenajiem ieročiem būs kultūra – mēs šo mērķi sasniegtu.

Gan es, gan kultūras ministre šodien esam šeit lai apliecināt jums, ka mēs darīsim visu no sevis atkarīgo, lai iedibinātu politiku, kas uzskata, ka kultūra rada vērtības, mēs vēlamies ar jums vienoties par kopīgu rīcības plānu, kas iedibinātu Latvijā jaunu politisku tradīciju. Tādu, kas kultūrā saskata radošu, nevis tikai patērējošu aspektu. Tādu politiku, kas uzskata, ka kultūra ir ne tikai pagātnes mantojums, bet arī visspēcīgākais attīstības resurss nākotnē.

Mums būs vajadzīga jūsu palīdzība, jo politiķu vārdiem nepiemīt tas spēks, kas piemīt jums. Mums būs jātiekas vēl ne vienu vien reizi. Šī diskusija par Latvijas kultūrpolitikas nākotni ir jāuztur nepārtraukti, visu laiku. Un es esmu pārliecināts, ka kopā mēs sasniegsim tos mērķus, kurus būsīm nosprauduši.

Paldies.